

Selçuklu Çini Süslemede Minai Tekniği¹

Minai Technique In Seljuk Tile Decoration

Soner ŞANLI Olcay BORATAV

Arş.Gör., İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Seramik Bölümü, Malatya, Türkiye
Doç., Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Seramik ve Tasarım Bölümü. Ankara, Türkiye

ÖZET

Türk-İslam sanatı içinde kendilerine önemli bir yer edinen Selçuklular, hakim oldukları her yere kendi bilgi ve birikimlerini de götürerek yerel kültürlerinde etkisi ile gelişip yenilikler ortaya koymuşlardır. Selçuklu süsleme sanatları arasında yeniliğe ve denemelere açık olan çini süsleme tekniği ile eşsiz örnekler sergilemişlerdir. Büyük Selçuklular tarafından bulunan minai tekniğine, yedi renk anlamına gelen "Heft renk" de denilmiştir. İran bölgesinde özellikle kullanım ve süs eşyalarında tercih edilmiştir. Minai sıraltı ve sürüştü tekniklerinin, aynı seramik bünye üzerinde uygulanması sonucu elde edilen yeni bir süsleme tekniği olarak ortaya çıkmıştır. Büyük Selçuklularda minai tekniği ile üretilen seramiklerde, saray, eğlence ve av sahnelerini anlatan konuların tasvirleri yer almıştır. Genelde beyaz zemin üzerine kiremit kırmızısı, firuze, mavi ve siyah boya kullanılarak süslemeleri işlemişlerdir. Büyük Selçuklularda plaka zemine yapılmış minai süsleme çok nadir bulunmaktadır. Türklerin Anadolu'yu almasından sonra yeni kurulan şehirlerde, imar süreci tüm hızıyla devam etmiştir. Bu şehirlerde yaptıkları mimari eserlerin yüzeylerini, daha önceki buldukları yerlerden getirdikleri sanat anlayışı ile süslemişlerdir. Anadolu Selçukluların İznik'ten sonra ikinci başkenti olan Konya'da, saray ve köşk gibi önemli eserler ortaya koymuşlardır. II. Kılıç Aslan Köşkü, çini süslemelerinde kullanılan minai tekniği ile diğer yapılardan farklı bir özellik taşır. Düz ve beyaz zeminli perdahı iyi yapılmış, altın, sekişgen ve çokgen yıldız plakalarda saray soylularının ve mitolojik canlıların yer aldığı kompozisyonlar resmedilmiştir. Tamamlayıcı eleman olarak kullanılan baklava dilimi, üçgen ve haçvari seramiklerinde bitkisel ve geometrik motifler işlenmiştir. II. Kılıç Aslan Köşküne ait minai süslemeler, Anadolu'daki tek örnek olması açısından çok değerlidir. Çalışmada bu eserlerin görsel analizleri yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu, Anadolu Selçuklu, Çini, Minai, Seramik.

ABSTRACT

The Seljuks, who have gained an important place in the Turkish-Islamic art, have developed and innovated with the effect of their local culture by taking their own knowledge everywhere they dominate. They exhibited unique examples with the technique of decorating the tile, which is open to innovation and trials among the Seljuk ornamental arts. The minai technique found by the Great Seljuks was also called "Heft color", which means seven colors. It is especially preferred for use and ornaments in the Iranian region. It has emerged as a new decoration technique obtained as a result of applying the minai subglaze and supine techniques on the same ceramic structure. Ceramics produced with the minai technique in the Great Seljuks included depictions of subjects describing palace, entertainment and hunting scenes. They usually embroidered the decorations on the white floor using tile red, turquoise, blue and black paints. In the Great Seljuks, the minai decoration made on the slab floor is very rare. After the Turks took Anatolia, the reconstruction process continued at full speed in the newly established cities. They decorated the surfaces of the architectural works they made in these cities with the understanding of art they brought from their previous locations. In Konya, the second capital of the Anatolian Seljuks after Iznik, they produced important works such as palaces and mansions. II. Kılıç Aslan Pavilion has a different feature than other structures with the minai technique used in tile ornaments. The hexagonal, octagonal and polygonal star plates, which have a flat and white finish, depict the compositions of court nobles and mythological creatures. Vegetable and geometric motifs were embroidered in the diamond slice, triangular and cruciform ceramics used as complementary elements. The minai ornaments of II.Kılıç Aslan Mansion are very valuable in terms of being the only example in Anatolia. Visual analyses of these works were performed in the study.

Keywords: Seljuk, Anatolian Seljuk, Tile, Minai, Ceramic.

1. GİRİŞ

Tarih süresince ortaya çıkan toplulukların, geleneksel kültürlerini oluşturması ve buna bağlı olarak üretim tekniklerini geliştirmesiyle çeşitli süsleme teknikleri ortaya çıkmıştır. Bu süsleme tekniklerinin üretim aşamaları ile beraber gelişim ve gerileme süreçlerini de incelemek, gerekli verilere ulaşılması anlamında önemlidir. Bu anlamda Selçuklu seramik sanatı incelendiğinde, araştırmacılar için çok geniş bir alan sunmaktadır (Avşar, 2020:1842).

Selçuklu kültürel mirasına ait seramikleri, yeni teknolojiler ve araştırmalar sayesinde çözümlenmek mümkün olabilmektedir (Çeken, 2008:374). Selçuklu seramik sanatı İslam öncesi kazanımlarını, İslami dönem sonrasında terk etmemiştir. Aksine Türk-İslam sanatı açısından yeniliklere açık ve ileri seviyelerde örnekler vermiştir. Taş işçiliği başta olmak üzere, seramik, alçı ve ahşap üzerine eserler yapıldır. Seramik üretiminde yeni çığırılar açan Selçuklu ustaları, farklı teknikleri beraber veya tek başına kullanmışlardır. Selçuklular, günlük hayatta kullanılan seramik ürünlerde ve özellikle mimari unsur olarak kullanılan seramiklerde, çeşitli süsleme teknikleri sergilemişlerdir. Bu teknikler arasında minai tekniği kendine önemli bir yer edinmiştir. Büyük Selçuklular tarafından kullanılan minai tekniği, sonraki süreçlerde Anadolu Selçuklulara ait saraylarda kendine yer edinmiştir. II. Kılıç Aslan Köşkü bu anlamda önemli bir eserdir. Minai, perdahı iyi yapılmış gri hamur üzerine astara gerek kalmadan uygulanan bir süsleme tekniğidir. Boyalar sıraltı ve sır üstü olarak iki farklı şekilde uygulanır.

Geleneksel Türk seramik süsleme sanatında üretilen eserlerin özelliklerini anlamak ve literatür kaynak özelliği taşıması açısından çalışma önemlidir. Bu çalışmanın, aynı zamanda araştırmacılar için görsel bir kaynak olması da hedeflenmiştir.

¹ Bu çalışma birinci yazarın hazırlamakta olduğu doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

1.1. Selçuklularda Minai Tekniği

Günümüze kadar ulaşabilmiş ve dünyanın çeşitli müzelerinde sergilenen minai tekniğinde üretilmiş seramikler, Büyük Selçukluların, İran'da ortaya çıkarmış oldukları bir çini tekniği ile yapılmıştır. Kullanılan malzemeler genellikle bilinmekte olsa da bu şekilde uygulamayı ilk Selçuklu ustaları keşfetmiştir. Yedi renk olarak da adlandırılan bu teknikte, seramik bünye sert ve gri renkli olduğu için astara gerek duyulmadan kullanılmaktadır. Sıraltı boyalarından, mor, siyah, firuze ve mavi renkler sırsız bünyeye uygulandıktan sonra şeffaf veya yarı şeffaf firuze sır ile kaplanıp 1000 °C de pişirilir. Daha sonra, kırmızı, siyah, beyaz ve yıldız boyalar sırlı yüzeye sürülüp daha düşük sıcaklıkta 750-850 °C de tekrar pişirilmesi ile boya ların sır yüzeyine sabitlenmesi sağlanır (Avşar, 2020:1843; Çeken, 2008:374; Öney, 1992:100).

Büyük Selçuklularda minai tekniği ile yapılan seramiklerin, Sultan Sencer' in (1157) ölümünden sonraki 1180 de ilk örnekleri ortaya çıkmıştır. Minai tekniği, en yüksek dönemini 12-13. yüzyıllarda Selçukluların İran bölgesinde görülmüştür. Heft Renk olarak ta adlandırılan bu teknikte yapılan seramiklerin üretimi, Moğolların Rey şehrini harap etmesinden sonra yavaşlar ve tekrar eski günlerine dönemez. Minai tekniğinin yerini, daha çok günlük hayatta kullanılan ve sır altı boyama tekniği olarak bilinen lacvardına seramikleri alır (Hillenbrand, 2005:100; Atıcı, 1998:36; Atagün, 2010: 27).

Büyük Selçuklunun, Rey'deki süslemelerinde, minai ve minyatür tekniğinin birleştiği görülmektedir. Süslemelerdeki konular, av ve Şahnameden sahnelerdir. Süsleme tekniklerinin içinde ayrı bir yeri olan minai tekniği, son derece zahmetli ve maliyeti yüksek bir tekniktir. Büyük Selçuklular döneminde günlük kullanım kapları ve seramik süs eşyalarının süslemesinde kullanılan bu teknik ile yapılan ürünlere "Yedi renk" ismi verilmiştir. Ayrıca 13. yüzyıl Abbasi seramiklerinde de minai tekniği uygulanmıştır (Atıcı, 1998:37; Atagün, 2010: 27; Avşar, 2020: 1845).

Resim 1: Minai Kâse Detayı 13. Yy. İran
Kaynak: Avşar, 2020: 1845

Resim 2: Abbasi Seramiği Detayı 13. Yy. İran
Kaynak: Avşar, 2020: 1845

Minai tekniğinde kullanılan seramik bünyenin ana hammaddesi kuvarstır. Kuvarsın yanında bünyenin plastikliğini artırmak için beyaz kil veya sırça eklenerek çok kaliteli ürünler elde edilmiştir. İran'daki ustalar özel bir yöntemle ısıttıkları karışımı camlaşınca ya da karıştırarak ısıtıp, daha sonra içi su dolu bir yere boşaltmışlardır. Bu işlem sonucunda sırça taneciklere ayrılır ve sonrasında öğütülerek kullanıma hazır hala getirilmiş olur (Çeken, 2008:374).

Yapılan analizler sonucunda, minai tekniğinde kullanılan boya ların sıraltı ve sırüstü boyama olarak iki ayrı yöntemle uygulandığı görülmüştür. Bunlardan birincisi sıraltı boya larıdır. Sıraltı boya lar oksitlerin suda bekletilmesi elde edilir. Bisküvisi yapılmış pürüzsüz seramik bünye veya fırınlanmamış ham sır üzerine sürülür. Ham sır üzerine uygulanan boya ların dağılma özelliği göstermesi olasıdır. Sırüstü olarak uygulanan boya lar, 950- 1000°C pişirilmiş sıranın üzerine uygulanıp, düşük derecelerde tekrar fırınlanmasıyla sır yüzeyine sabitlenir. Bu boya lar genellikle kırmızı ve yıldız boya larıdır (Çeken, 2008:377).

Resim 3: Büyük Selçuklu Dönemi Kap

Resim 4: Büyük Selçuklu Dönemi Kap

Kaynak: Öney, 2008: 68

Kaynak: Öney, 2008: 69

Örneğin; A.B.D., Washington D.C. Freer Gallery of Art'da sergilenen ve minai tekniği ile süslenmiş 12.yüzyıla ait Keşan' da yapılmış tabak, dönemi yansıması açısından oldukça önemlidir (Resim 3). Seramik tabak incelendiğinde, oturan bir erkeğin karşısındaki kadına lir çaldığı aşk sahnesinin canlandırıldığı görülmektedir. Üzerlerindeki kıyafetlere bakılırsa saraylı oldukları anlaşılmaktadır. Süslemede mavi, kiremit kırmızısı, siyah, beyaz ve firuze renkleri kullanılmıştır (Öney, 2008: 61).

Washington D.C. Freer Gallery of Art'da sergilenen ve 13.yüzyılda Keşan'da yapıldığı düşünülen diğer minai teknik dekorlu tabaktır. Altın yaldızlı olup ,elinde udi çalan saraylı bir kadın ve erkeğin aşk sahnesinin sunulduğu tabağın bünye üzerinde, kırmızı, siyah ve firuze renkleri kullanılmıştır (Öney, 2008: 61).

Resim 5: Büyük Selçuklu Dönemi Kap
Kaynak: Öney, 2008: 69

Resim 6: Büyük Selçuklu Dönemi Kap
Kaynak: Öney, 2008: 70

Freer Gallery of Art'da bulunan Büyük Selçuklu Dönemi seramik kap, Rey kentinde üretilmiştir. Minai tekniği ile süslenmiş olan tabağın yüzeyine, merkezde saray çalgıcıları ve çevrelerinde sfenkslerin olduğu bir kompozisyon işlenmiştir (Resim 5). Muhtemel bir av sahnesinin canlandırıldığı süslemede, saraylı erkek ve kadın, ortada bağdaş kurmuş ve etrafında farklı elbiseleri ile çalgıcılar bulunmaktadır. Firuze, mavi, kırmızı ve siyah boyalar kullanılmıştır (Öney, 2008: 62).

Freer Gallery of Art'da sergilenen bir diğer minai süslemeli mürekkep hokkasıdır. Hokkanın üzerinde, başına taktığı diadem ile saray kadını görülmektedir (Resim: 6). Saraylı kadının figürü, ellerindeki zil ile bir müziğe tempo tutar gibi yapılmıştır. Kabin üst kısmında koruyucu güçleri olduğuna inanılan sfenksler bulunmaktadır. Süslemede renk olarak mavi, firuze, kiremit kırmızısı ve siyah boyalar tercih edilmiştir (Öney, 2008: 62).

Resim 7: Büyük Selçuklu Dönemi Kap
Kaynak: Öney, 2008: 70

Resim 8: Büyük Selçuklu Dönemi Kap
Kaynak: Öney, 2008: 70

Hintli bir gelinin canlandırıldığı tabak, Kırmanşah Emiri Abu Nasır adına yapılmıştır (Resim 7). Minai tekniği ile süslenmiş tabak 13. yüzyılın başlarında yapılmıştır. Filin üzerinde soylu kadın ve yanında yarı çıplak kölesi işlenmiştir. Tabağın çevresinde sekiz adet oturan soylu erkek figürü yapılmıştır. Beyaz zemin üzerine, mavi, firuze, kırmızı renk kullanılmıştır (Öney, 2008: 62).

Bir diğerkapta av sahnesi işlenmiştir (Resim 8). Selçuklu döneminde kadınlar, erkekler ile beraber avlanmaya çıkmışlardır (Resim 8). Minai tekniği ile işlenmiş kompozisyonda, deve üzerinde ok tutan saraylı bir erkek ile elinde müzik aleti olan kadın figürü bulunmaktadır. Yanlarında kendilerini av süresince koruyan asker vardır. Firuze zemin üzerine siyah, kırmızı, mavi ve beyaz renklerinde boyama yapılmıştır (Öney, 2008: 62).

1.2. Anadolu Selçuklularda Minai Süsleme

Türkler Anadolu'ya geldiklerinde, Büyük Selçuklulardan itibaren devam eden süsleme anlayışını sürdürmüşlerdir. Kılıç Aslan Köşkündeki minai çiniler, Büyük Selçuklu tarzına çok yakın özellikler taşımaktadır. Anadolu Selçuklularda minai tekniği ile yapılmış çini örnekleri yalnızca Kılıç Aslan Köşkünde bulunmaktadır. Yapıda uygulanan minai çinilerinin hamuru sarımtırak ve sert mamulden yapılmıştır. Çok iyi bir karışıma sahip çinilerin, tek tek biçimlendirilip, astar uygulanmadan sırlandığı plakaların arkasına akan sırlardan anlaşılmaktadır. Yapıda oldukça zengin ve dikkat çekici minai süslemeler yer almaktadır. Bu süslemeler, Büyük Selçukluların Rey ve Keşan'daki geometrik, seramik süslemelerine benzemektedir (Arık, 2000:18; Aslanapa, 1989: 188).

Kılıç Aslan köşkündeki minai çiniler, kompozisyon olarak değerlendirildiğinde geometrik, bitkisel, insan ve mitolojik hayvan figürlerinin işlendiği görülür. Sert hamurdan yapılmış plakalar üzerine işlenen süslemelerde, kiremit kırmızısı, mavi, firuze, yeşil, siyah ve yıldız renkleri kullanılmıştır.

Figürlerin resmedildiği altıgen, sekizgen ve çokgen plakalar, geometrik ve bitkisel motifler ile süslenmiş, üçgen, baklava dilimi ve haçvariler ile tamamlanmıştır. Üretilen minai süslemeler beyaz harç yardımıyla yüzeylere monte edilmiştir.

Resim 9: II. Kılıç Aslan Köşkü Minai Süsleme Örneği
Kaynak: Arık, 2000: 19

Resim 10: II. Kılıç Aslan Köşkü Minai Süsleme Örneği
Kaynak: Arık, 2000: 22

Sekizgen yıldız formulu seramik plakada, mavi zemin üzerine bitkisel motifler işlenmiştir (Resim 9). Ortalarda tamamlayıcı unsur olarak kullanılan beyaz zeminli haçvariler, kiremit kırmızısı kontör ile çevrelenmiş ve bitkisel motifler ile süslenmiştir.

Saray konusunun resmedildiği tahmin edilen firuze zeminli sekizgen yıldız formunda, tombul yüzlü, çekik gözlü saraylı insanlar işlenmiştir (Resim 10). Süslemeye bakıldığında hararetli bir sohbet havası sergilemektedir.

Resim 11: II. Kılıç Aslan Köşkü Minai Süsleme Örneği
Kaynak: Arık, 2007: 231

Resim 12: II. Kılıç Aslan Köşkü Minai Süsleme Örneği
Kaynak: Arık, 2007: 234

Washington'da Freer Gallery of Art' da bulunan beyaz zeminli ve çokgen biçimli yıldızın etrafına mavi kontür çekilmiştir. (Resim 10). Yıldızın orta kısmına at üzerinde seyahat eden tombul yüzlü, çekik gözlü, kıyafetinden saray soylusu olduğu anlaşılan bir erkek tasvir edilmiştir. Beyaz zemin üzerine, altın yıldız ile bitkisel motifler ve mavi renkli kuş işlenmiştir. Kiremit kırmızısı at üzerinde seyahat eden erkek figürünün önüne çıkan, mavi benekli ejder ya da başka bir canavar ile mücadelesi resmedilmiştir.

Metropolitan Müzesinde sergilenen, beyaz zemin üzerine minai tekniği ile işlenmiş mitolojik yaratık, altıgen yıldız kompozisyonun merkezinde yer almaktadır (Resim 12). Beyaz zeminli yıldızın kanat boşluklarına uyumlu ve ikinci bir yıldız oluşturacak şekilde yapılmış mavi zeminli plakalara, bitkisel üslupta motifler işlenmiştir. İkinci yıldızın kanat aralıklarındaki baklava dilimi şeklindeki seramiklerde, kobalt mavi zemin üzerine altın yıldız ile bitkisel motifler yapılmıştır.

Resim 13: II. Kılıç Aslan İnsan Figürlü Köşkü Minai Süsleme
Kaynak: Arık, 2007: 232

Resim 14: II. Kılıç Aslan Köşkü Minai Süsleme Örneği
Kaynak: Arık, 2007: 234

Başındaki diadem ve giydiği kıyafet ile saraylı olduğu anlaşılan kadın, beşikteki çocuğu emzirirken resmedilmiştir. Süslemenin beyaz zeminli yıldız plaka üzerine yapıldığı görülmektedir. Seramik plaka tahrip olmuş olsa da, kompozisyondaki hikaye açıkça anlaşılmaktadır. Ay çehreli çekik gözlü saray hatunun bakışlarından, çocuğuna karşı duyduğu sevgi, ustalıklı aksettirilmiştir (Resim 13).

Mavi zeminli sekizgen Selçuklu yıldızı üzerinde, başlarındaki süslü börkleri ile iki saray kadını görülmektedir (Resim 14). El ve kol hareketlerine bakacak olursak önemli bir şeyi konuşuyorlarmış gibi tasvir edilmiştir.

Resim 15: Kılıç Aslan Köşkü Minai Süsleme Örnekleri
Kaynak: Arık, 2007: 235-236

Resim 16: II. Kılıç Aslan Köşkü İnsan Figürlü Minai Süsleme Örnekleri
Kaynak: Arık, 2007: 237

II. Kılıç Aslan Köşkünde bulunan minai tekniği ile yapılmış yıldız plakalar üzerinde çoğunluklu olarak, insan figürleri işlenmiştir. Figürler genelde, bağdaş kurarak oturan veya evcil bir hayvan üzerinde resmedilmiştir. İnsan Figürleri, ay çehrelili, çekik gözlü ve hilal şeklindeki kaşları ile Orta Asya’da yaşayan Türkleri temsil eder. Ayrıca Büyük Selçuklu çini süslemelerinde yer alan mitolojik canlılar, Anadolu Selçuklu döneminde yapılan II. Kılıç Aslan köşkünün çinilerinde de görülmektedir.

2. SONUÇ

Türklerin Anadolu’yu kontrol altına almasıyla beraber, büyük bir kentsel gelişim görülmektedir. Daha önceki buldukları bölgelerde edindikleri deneyimleri kurdukları kentlere taşıyarak, yerel kültürle harmanlayıp kendine özgü yeni bir kültür yaratmışlardır. Kentler büyüdükçe sivil ve idari binalar artmış ve çeşitlenmiştir. Yapılan mimari eserlerde ileri düzey çini süsleme teknikleri uygulanmıştır. Süslemeler arasında, Büyük Selçuklulardan miras kalan minai tekniğini, sıraltı ve sırüstü olarak bilinen iki ayrı tekniği aynı seramik üzerine uygulayarak elde etmişler ve kullanmışlardır. Bilinen çini teknikleri ile sergilenen motifleri, tek bir teknikle şekillendirerek, “Heft renk” adını verdikleri yeni bir teknik geliştirmişlerdir. Büyük Selçuklular da günlük kullanım kaplarında kullanılan minai tekniği, sonraki süreçlerde Anadolu Selçuklulara ait saraylarda kendine yer edinmiştir. Anadolu Selçukluların ikinci başkenti olan Konya’daki II. Kılıç Aslan Köşkü, Anadolu’daki minai çini süsleme örneklerini bulunduran tek eser olması bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda, yapılan çalışmanın günümüz araştırmacılarına ve gelecek nesillere katkı sağlaması düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Arık, R. (2000). Kubad Abad Selçuklu Saray Çinileri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Arik, R. (2007). Anadolu Selçuklu Saraylarında Çini, Anadolu Toprağının Hazinesi Çini, Selçuklu ve Beylikler Çağı Çinileri, Kale Grubu Kültür Yayınları, İstanbul.
- Aslanapa, O. (1989). Türk Sanatı, Remzi Kitabevi, 2. b. İstanbul.
- Atagün, D. (2010). “Türk Çini Sanatında Renkli Sır Teknikleri Ve Reçeteleri”, Sakarya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Atıcı, H. (1998). “Erzurum Bölgesinde Bulunan Selçuklu Devri Seramik Kapları”, Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Çini Onarımları Anasanat Dalı, Erzurum.
- Avşar, L. (2020). “Bazı Selçuklu Seramik Tekniklerinin Teşekkül ve Tasnif Meselesi Üzerine Bir Değerlendirme”. *idil*,(76):1841–1854.
- Çeken, M. (2008). “Minai Tekniği Üzerine Bir Değerlendirme”, Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 17-18 Ekim, (A. Osman Uysal, Alptekin Yavaş, vd), Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, 374-379. Çanakkale.
- Hillenbrand, R. (2005). “İslam Sanatı ve Mimarlığı”, (Çev. Çiğdem Kafescioğlu), Homer Kitabevi, İstanbul.
- Öney, G. (1992). Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları, İş Bankası Kültür Yayınları. 3.b. Ankara.
- Öney, G. (2008). “Tarihten Yansımalarla Büyük Selçuklu Seramiklerinde Kadın”, *Sanat Tarihi Dergisi* (17/1):55-75. Web: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/152375> (E.t. 13.04.2020).